

УДК: 658.16

ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ НАСТАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ З УРАХУВАННЯМ АФІЛІЙОВАНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Буркова Людмила Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Україна

Анотація. Висловлена думка, що процедура об'явлення банкрутства зарубіжних підприємств за своєю суттю є аналогічною процедурі ліквідації українських підприємств. Обґрунтована доцільність урахування частини афілійованих зобов'язань, яка потребує повернення, під час оцінки ймовірності настання банкрутства підприємства. Запропонована класифікація афілійованих зобов'язань.

Ключові слова: банкрутство, ліквідація, оцінка ймовірності настання банкрутства, черговість задоволення вимог кредиторів, афілійовані зобов'язання.

Постановка проблеми. У ринковій економіці України вже відбулись декілька етапів кризи. З огляду на ситуацію в країні більшість підприємств під впливом різних факторів опиняються у кризі, ризикують стати фінансово неспроможними, і навіть припинити своє існування. Очевидно, що чим раніше буде визначена можливість настання банкрутства підприємства, тим більша ймовірність його врятування. Тому не дивно, що проблемам оцінки фінансового стану підприємств та антикризового управління ними присвячено багато праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених.

Аналіз досліджень і публікацій. З метою оцінки ймовірності настання банкрутства підприємства застосовуються наступні відомі методики зарубіжних дослідників: бальна система оцінювання (М. Тамарі, Аргенті); однофакторний дискримінантний аналіз (В. Бівер, П. Вайбер); багатофакторний дискримінантний аналіз (Е. Альтман, Г. Спрінгейт, Р. Таффлер, Р. Лис) та ін. Серед методик авторів пострадянського простору найбільшого розповсюдження отримали моделі, розроблені такими дослідниками, як: І. Бланк, О. Зайцева, А. Ковальов, Г. Савицька, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет та ін.

На нашу думку найбільш точними є багатофакторні дискримінантні моделі, адже вони одночасно враховують вплив багатьох факторів, а їх достовірність підтверджується

статистичними тестами.

Мета статті. Слід зауважити, що між процедурами об'явлення банкрутства вітчизняних та зарубіжних підприємств існує принципова різниця.

Так, у зарубіжних країнах при процедурі об'явлення банкрутства підприємств їх акції повністю знецінюються, що наносить шкоду інтересам їх власників. А на першому етапі процедури банкрутства українських підприємств, тобто на стадії розпорядження майном, з акціями (частками) таких підприємств, як правило, не відбувається жодних змін і вони продовжують працювати у звичному для них режимі роботи. Тому вважаємо, що процедура об'явлення банкрутства зарубіжних підприємств за своєю суттю є аналогічною процедурі ліквідації українських підприємств.

У зв'язку з цим для оцінки ймовірності настання банкрутства українських підприємств вважаємо можливим використання методик, розроблених зарубіжними авторами. Однак при цьому, на нашу думку, необхідно обирати такі моделі, в яких під час розрахунку відповідних показників зобов'язання підприємства не диференціюються за строками їх повернення. Адже під час ліквідації підприємств їх зобов'язання доцільно диференціювати не за строками, а за черговістю їх повернення.

Виклад основного матеріалу. З урахуванням наведеного вважаємо, що серед існуючих моделей оцінки ймовірності настання

банкрутства підприємств найбільш придатною для цього є модель Е. Альтмана:

$$Z = 1,2 \times X_1 + 1,4 \times X_2 + 3,3 \times X_3 + 0,6 \times X_4 + X_5$$

де:

X_1 - оборотні активи/сумарні активи;

X_2 - нерозподілений прибуток/сумарні активи;

X_3 - прибуток від операційної діяльності/сумарні активи;

X_4 - ринкова вартість акцій/загальна сума зобов'язань;

X_5 - виручка від реалізації/сумарні активи.

Наведена п'яти факторна модель була розроблена Е. Альтманом у 1968 році. Для її побудови дослідником була зроблена вибірка із 66 підприємств, які відносились до групи «банкрути» (33 підприємства, які були визнані банкрутами у період з 1946 по 1965 роки), або «не банкрути» (відповідно 33 підприємства, які продовжували своє існування на момент проведення дослідження). Вчений проаналізував 22 фінансових показники, з яких обрав п'ять, які були, на його думку, найважливіші для даної мети. Далі на підставі дискримінантного аналізу Е. Альтман розробив лінійне рівняння, у якому фінансові показники було запропоновано зважувати на відповідні коефіцієнти вагомості, встановлені до них. Їх сума і складає значення Z - рахунку, на підставі якого з досить великою точністю здійснюється діагностика ймовірності настання банкрутства підприємства:

Оцінка ймовірності настання банкрутства підприємства за моделлю Е. Альтмана здійснюється на підставі наступної шкали:

$Z < 1,81$ зона фінансової неспроможності підприємства (висока ймовірність настання банкрутства);

$1,81 < Z < 2,99$ «сіра зона» або зона невизначеності (середня ймовірність настання банкрутства);

$Z > 2,99$ зона низького ризику (низька ймовірність настання банкрутства).

Погоджуємось з думкою авторів роботи [4] відносно того, що дана модель дозволяє побудувати багатофакторну модель за урахуванням конкретних умов діяльності підприємств.

Останнього часу багато дослідників наголошують на доцільності урахування зобов'язань перед афілійованими особами під час діагностики фінансового стану підприємства.

Автори работ [2; 3] поділяють думку відносно того, що за своїм економічним змістом поточні

афілійовані зобов'язання є довгостроковими, а у роботі [2] пропонується наступна їх класифікація:

1. Абсолютно афілійовані зобов'язання, тобто ті, що виникають перед підприємствами які повністю контролюються власниками цього ж підприємства.

2. Умовно афілійовані зобов'язання, тобто ті, що виникають перед підприємствами, які лише частково контролюються власниками цього ж підприємства, або існують інші власники.

При цьому автор роботи [2] відмічає наступне:

- в процесі оцінки фінансового стану підприємства зобов'язання другої групи необхідно відносити до складу поточних зобов'язань підприємства, а зобов'язання першої групи - до складу довгострокових (з урахуванням частки власника у статутному капіталі підприємства, яка повинна бути 100%, та ступеня його контролю за діяльністю підприємства);

- під час оцінки ймовірності банкрутства підприємства як абсолютно, так і умовно афілійовані зобов'язання необхідно виключити з загальної величини зобов'язань підприємства. Це положення автор [2] пояснює тим, що власники підприємства не будуть ініціювати його банкрутство незалежно від ступеню контролю та частки у статутному капіталі цього підприємства.

Як видається така класифікація афілійованих зобов'язань заслуговує на увагу, адже дозволяє коректно провести оцінку фінансового стану підприємства. Але, на нашу думку, дана класифікація потребує уточнення.

Так, на практиці існують випадки, коли афілійовані особи добровільно відмовляються від повернення їм зобов'язань, тобто дарують їх підприємству. Величину цих зобов'язань, на нашу думку, необхідно виключати з загальної суми зобов'язань підприємства як під час оцінки його фінансового стану, так і під час оцінки ймовірності настання його банкрутства. Крім того, необхідно враховувати настання термінів погашення зобов'язань перед афілійованими особами та можливість їх пролонгації. Отже, доцільно ранжувати афілійовані зобов'язання за строками, протягом яких вони підлягають погашенню. Також не зовсім коректним є твердження автора роботи [2] відносно того, що мало ймовірним є те, що афілійовані особи будуть ініціювати порушення справи про банкрутство підприємства.

Відповідно до Закону України «Про

відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1], кошти, отримані від продажу майна банкрута, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів в порядку, встановленому ст. 45 «Черговість задоволення вимог кредиторів». При цьому виділяється шість черг і у четверту чергу задовольняються «вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі і вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника» [1].

Слід зазначити, що на практиці в даному випадку першочергово погашається заборгованість перед афілійованими особами, а вже потім перед іншими кредиторами підприємства. Тому, навіть у тому випадку, коли афілійовані особи не будуть вимагати погашення заборгованості підприємства перед ними, немає гарантії того, що інші його кредитори не активізують дії щодо погашення заборгованості перед ними.

Вважаємо, що необхідно також враховувати й ситуацію, коли афілійованим особам підприємства вигідно ініціювати порушення справи про його банкрутство. Але в даному випадку немає сенсу здійснювати оцінку ймовірності настання банкрутства підприємства, адже настання цієї події є очевидним.

Підсумовуючи наведене вважаємо не достатньо коректною класифікацію афілійованих зобов'язань, запропоновану автором роботи [2], розроблену на підставі таких критеріїв, як частка власника у статутному капіталі підприємства та ступінь його контролю за діяльністю підприємства. Крім цих критеріїв вважаємо доцільним урахування й економічної природи афілійованих зобов'язань.

Крім того, у роботі [2] висловлюється

думка, що власники підприємства прямо або опосередковано володіють пов'язаними підприємствами, тому погашення цих зобов'язань призводить лише до перерозподілу коштів, але не змінює загальний фінансовий стан групи підприємств. На нашу думку, це твердження є не зовсім коректним. Вважаємо, що необхідно враховувати політику пов'язаних підприємств, адже на практиці афілійовані особи можуть не вимагати повернення зобов'язань, вимагати повернути їх частково або у повному обсязі.

Враховуючи зазначене пропонуємо наступну класифікацію афілійованих зобов'язань:

I. За ознакою повернення:

1. Безповоротні афілійовані зобов'язання.
2. Поверотні афілійовані зобов'язання.

2.1. Повністю поверотні афілійовані зобов'язання (із застосуванням встановленого до них відповідного коефіцієнту дисконтування).

2.3. Частково поверотні афілійовані зобов'язання (із застосуванням встановленого до них відповідного коефіцієнту дисконтування).

II. За термінами повернення:

1. Поточні афілійовані зобов'язання.
2. Поточні афілійовані зобов'язання, пролонговані до довгострокових зобов'язань.

Висновки. З урахуванням наведеного вважаємо доцільним під час оцінки ймовірності настання банкрутства підприємства враховувати тільки ту частину афілійованих зобов'язань, яка потребує повернення. При цьому терміни повернення афілійованих зобов'язань можуть бути як збільшені, так і зменшені, що впливає із черговості їх повернення. Крім того, зі складу поточних афілійованих зобов'язань необхідно виключати ту їх частку, яка була пролонгована до довгострокових зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 р. №2343-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>
2. Іщенко М. І. Теорія оцінки фінансово-економічних результатів діяльності промислових підприємств : монографія / Микола Іванович Іщенко; Криворізький національний університет. – Кривий Ріг: Р. А. Козлов, 2014. – 422 с.
3. Нусінова О. В. Основи оцінки економічної безпеки підприємств: теоретичні та практичні аспекти : монографія / О. В. Нусінова. – К. : ТОВ «ПанТот», 2012. – 412 с.
4. Черновалов А. Прогнозирование несостоятельности действующих предприятий и фирм в Беларуси / А. Черновалов, А. Шевчук. // Институт приватизации и менеджмента, ЭКОБЕСТ. – 2004. – №4. – С. 130–151.

ESTIMATION OF PROBABILITY OF BANKRUPTCY OF ENTERPRISES
TAKING INTO ACCOUNT AFFILIATED LIABILITIES

Summary. It was suggested that the procedure for the reappearance of bankruptcy of foreign enterprises is, in essence, similar to the procedure for the elimination of Ukrainian enterprises. The appropriateness of accounting for part of affiliated liabilities that needs to be returned is substantiated, when assessing the probability of bankruptcy of an enterprise. The proposed classification of affiliated liabilities.

Keywords: *bankruptcy, liquidation, estimation of probability of bankruptcy, order of satisfaction of claims of creditors, affiliated liabilities.*